

CARACTERIZAREA UNOR RESTURI PALEOFAUNISTICE PROVENITE DIN AȘEZAREA DE LA CREȚEȘTI, PUNCTUL „LA INTERSECȚIE” (JUDEȚUL VASLUI) APARTINÂND CUCUTENIANULUI AB

Sergiu Haimovici,
Diana Măriuca Vornicu

Resumé

Au commencement on montre comment est l'ambient d'aujourd'hui. On montre ensuite qu'on a déterminé quatre valves d'*Unio* et 326 restes appartenant aux mammifères et on a trouvé 11 espèces (voir le tableau I et II). On a fait un étude morphoscopique et biométrique (les tableaux 1-4) pour chaque espèce. On montre sur la base des dates résultées, comment était l'économie animalière des habitants de l'établissement et au fin on montre comment était l'ambient de jadis.

Situl arătat mai sus este situat la cca. 10 km. sud-vest de municipiul Huși, zona respectivă fiind străbătută de pâraul Lohan, ce se varsă în râul Crasna. Către N-NE, așezarea eneolitică este mărginită de către Culmea Lohanului, ce face parte din dealurile Fălciului, cu unele vârfuri trecând de 350 m., iar spre S-SV de către dorsala Crestei Crasna, ce aparține părții sud-estice a Podișului Central Moldovenesc, înălțimile fiind acum de peste 200 m. Considerând geologic, substratul este din Sarmațianul luat în sens larg, dar pe valea pâraului arătat se găsesc și straturi mai noi, aparținând Quaternarului. Solurile sunt mozaicate, întâlnindu-se deja cernoziomuri, dar găsim și acoperământ de soluri cenușii ce sunt subfosile. Vegetația apare astăzi mult antropizată, existând diverse culturi agricole și vii, dar pe culmi mai există și acum resturile pădurilor de odinioară reprezentate prin asocierea *Quercetum mixtum* - formată din stejărișuri, chiar și cu specii de stejar termofil și, de asemenea, concomitent, cu alte specii lemnoase, inclusiv cu *Acer tataricus*, specie ce arată deja zona de stepă.

Resturile faunistice adunate reprezintă materialul săpăturilor din doi ani consecutivi de către arheologul Vicu Merlan, ce ni l-a dat spre studiere. Îi mulțumim pe această cale.

Deși de curând noi am alcătuit o lucrare de arheozoologie, oarecum de sinteză, referitoare la cultura Ariușd-Cucuteni, pe care am dat-o spre apariție în *Arheologia Moldovei*, ne-am gândit să prezentăm în această notă și unele date referitoare la această binecunoscută cultură, dintr-o zonă puțin studiată privind materiale faunistice, adică județul Vaslui.

Resturile avute la dispoziție sunt reprezentate de un număr de 352 piese și aparțin a două grupări sistematice distincte: patru sunt valve de la genul *Unio*, și anume trei aparțin ca specie *U. crassus* și una de la *U. pictorum*. Mamiferele, în număr de 348, sunt reprezentate prin fragmente osoase, negăsindu-se însă oase lungi întregi. S-au determinat cu exactitate 326, restul fiind fragmente foarte fărâmițate pentru care nu s-a putut determina specia. S-a găsit un număr de 11 specii, dintre care cinci sunt animale domestice și anume *Bos taurus* - taurine, *Ovis aries* - ovine și *Capra hircus* -

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

caprine, împreună alcătuind ovicaprinele denumite și cornute mici, *Sus scrofa domesticus* – porcine și *Canis familiaris* – câinele; resturile lor sunt ceva mai numeroase. Celelalte aparțin sălbăticiunilor, în număr de cinci, ele fiind, în ordine sistematică următoarele: carnivor mic, probabil *Martes* – jderul, *Vulpes vulpes* – vulpea, *Sus scrofa ferus* – mistrețul, *Cervus elaphus* – cerbul roșu european, *Bos primigenius* – bourul, actualmente stins. Între cele două grupări – domestică și sălbatică – se așează *Equus caballus* – calul, despre care nu se știe dacă în eneolitic era deja domesticit sau pe cale de domesticire.

Cu privire la resturile de mamifere, s-a executat o cercetare morfoscopică și biometrică (vezi tabelele cu măsurători) și s-au stabilit frecvențele speciilor și circumscrierea lor pe grupe economice (tabelele I și II) pentru a se putea distinge mai bine care erau caracteristicile economiei animaliere a locuitorilor sitului.

În cele ce urmează vom evidenția caracteristicile morfobiometrice a fiecărei specii în parte, urmând ca ulterior să creionăm importanța lor economică. Vom începe cu mamiferele domestice pe care le vom trata în funcție de frecvența acestora (tabelul I).

Specia cu cantitatea cea mai mare de resturi este reprezentată de *Bos taurus*, taurine sau cornutele mari, după cum le consideră veterinarii. Prin fragmentele osoase, ele întrec peste 50 % din totalul determinat de noi pentru mamifere, iar ca indivizi ele sunt cam 40 %. Din start trebuie să spunem că ele reprezintă o specie de talie mare în raport cu celelalte domestice. Nu am găsit resturi de oase lungi și nu am putut stabili exact înălțimea la greabăn (tală lor), dar multiple măsurători ne arată că suntem în fața unor vite de talie mare, ele ajungând, prin masculi, să se apropie ca înălțime de mărimea femelelor de bour. Se distinge clar, existența unui dimorfism sexual foarte bine conturat. Nu am putut stabili dacă între masculi se găsesc și boi, adică masculi castrați, neavând la dispoziție oase lungi întregi, deși se știe actualmente că deja cucutenienii cunoșteau importanța castrării și o foloseau. Trebuie să menționăm că taurinele reprezintă o specie polivalentă, femelele furnizând laptele ce poate fi și industrializat, dând alimente diverse. Nu se poate deocamdată aprecia dacă specia era folosită și la varii munci, ajutând astfel locuitorii în a avea un părtaş la derularea muncilor agricole, dar prezența castraților ar putea să arate acest lucru. Evident, specia este comestibilă și după sacrificare se folosește din plin carnea acestora.

Urmează ca frecvență ovicaprinele sau cornutele mici reprezentate atât prin genul *Ovis*, cât și prin genul *Capra*. Primele întrec mult ca număr pe secunde. Împreună reprezintă cam 20% din total fragmente și indivizi, dar trebuie să menționăm că ambele sunt de talie mică și ca volum o ovicaprină reprezintă cam 1/10 în raport de un taurin. De asemenea, prin măsurători, se constată că ambele erau de talie relativ mică, înălțimea lor la greabăn (pe care nu am putut să o stabilim exact) ar fi în medie de 60 cm. Cele două specii sunt de asemenea polivalente, dând laptele lor, posibil ovinele dând și un fel de lână încă foarte aspră, iar, după sacrificare, chiar și carnea acestora.

Pe al treilea loc se așează porcinele cu ceva peste o zecime din resturi. Arătăm însă că ele sunt mai voluminoase decât cornutele mici, cam 2,5 porcine ar reprezenta un taurin. Spre deosebire de speciile de mai sus, ele sunt monovalente, dând, doar prin sacrificare, carnea dar și grăsimea lor; aceasta este posibil ca deja să fi fost folosită și

în alte scopuri, mai ales pentru a face făclii de iluminat. Totuși specia are și unele avantaje: este foarte prolifică și, fiind totodată și omnivoră, aproape că nu era nevoie ca oamenii de atunci să se ocupe de hrănirea lor; mai mult chiar, curățau zona de excremente, fie de la om, fie de la animale. Considerând măsurătorile, putem spune că porcul era reprezentat printr-un tip destul de primitiv, având un bot lung și cu o talie relativ joasă, așa numitul tip *palustris*.

Pe ultimul loc se găsește câinele care a fost domesticit încă din mezolitic. Credem că nu era comestibil și de aceea frecvența sa este joasă, dar în această așezare el apare destul de bine situat, pentru eneolitic (a se considera evident cantitatea, relativ nu mare, de resturi animaliere). S-au evidențiat doi indivizi, unul mai mic ca talie și altul cu aceasta mai înaltă, deci mai mare. De la el s-a găsit o parte din maxilarul inferior și s-au făcut unele măsurători (în mm.): lungimea dinți jugali = 69, lungimea molari = 35, lungime carnasieră = 23; de asemenea, folosind coeficientul lui Dahr, s-a putut afla lungimea bazală a craniului care este de 156 mm, deci a unui câine de talie oarecum medie. Ar fi pentru eneolitic, tipul așa-zis *intermedius*.

Ne oprim acum la cal, care apare oarecum rar în România în neolitic-eneolitic, deci ici-acolo, între resturile mamiferelor, găsindu-se în această așezare două resturi, care însă nu sunt deloc interesante pentru a se da o oarecare caracteristică a speciei. Așa cum am spus, nu se știe bine până azi dacă era domesticit sau poate pe cale de domesticire – penuria resturilor pare însă ca această specie să nu aibă vreo importanță în economia animalieră a așezării de la Crețești.

Mamiferele sălbatice sunt, așa cum arată și tabelele I și II, în cantitate relativ mică, poate chiar mai joasă, considerând și alte situri cucuteniene.

S-au găsit mai întâi două resturi, provenind de la două specii de carnivore: probabil un jder și precis o vulpe. Primul ar fi mai important, căci este stenoec și arată un ambient păduros în zona așezării noastre; vulpea, ca euoriocă, nu ne spune mai nimic despre caracteristicile geografice ale împrejurimilor sitului, ci arată doar că, aproape sigur, i s-a folosit blana.

Cele trei artiodactile apar evident mai numeroase și totodată reprezintă specii mari – mistrețul și cerbul și foarte mari – bourul, deci sunt importante, căci, după doborâre, li se folosește din plin carnea, ele fiind toate trei comestibile; de asemenea, ca stenoec, mistrețul și cerbul (care exista atunci și la altitudini mai joase, nefiind ca actualmente „carpatin”) arată clar pădurea, iar bourul arată mai ales zona marginală a ei sau aliniamentele de arbori.

Să trecem acum să vedem, considerând speciile de animale și alăturându-le frecvența, care este importanța lor în economia animalieră a societății umane din așezare și apoi să punctăm cum ele arată ambientul de atunci din jurul așezării.

Începem să spunem că culesul moluștelor lamelibranhiate aproape că nu se execută (doar dacă scoicile ar fi fost cel puțin cu sutele, am fi putut considera că culesul lor era funcțional, ele fiind, pe de o parte, comestibile și, pe de altă parte, folosite curent, acolo unde nu se găsea, în împrejurimi, carbonatul de calciu, care intră în cadrul industrializării olăritului, prin pisare, ele înlocuind această piatră de var). Totuși, este interesant și constatăm că la malul unui mic pârâu – Lohanul – există o zonă în care se putea dezvolta o asociație animală ce compunea genul *Unio*, așa

numita scoică de râu – pe numele ei popular. Poate atunci pârâul avea cumva mai multă apă ca acum, lucru ce ar arăta o pluviozitate mai mare.

Dacă consultăm tabelele cu frecvență constatăm că o ocupație de prim rang era creșterea mamiferelor domestice, credem poate chiar mai importantă decât agricultura, pe care nu putem, pe baza resturilor faunistice, să o conturăm; doar indirect taurinele, prin masculi castrați, ne arată că ea exista.

În primul rând speciile domestice, în afară aproape sigur de câine, erau folosite în alimentație așa cum am arătat, acoperind în mare măsură necesitățile de proteine animale, dar concomitent și de grăsimi animale cu totul necesare în meniul populației umane. Considerând deci taurinele, ovicaprinele și porcinele, la care se adaugă evident și artiodactilele dintre sălbăticiuni, se constată, în mare, următoarele: peste 60% din necesități sunt acoperite de taurine, cel mult 11% aparțin ovicaprinelor împreună cu porcinele, iar ceva peste 28% provin de la artiodactilele sălbatice; așadar, carnea cornutelor mari era cu totul preponderentă pentru necesitățile umane.

Taurinele și ovicaprinele sunt, așa cum am văzut, și polivalente, primele prin munca în sens larg pe care o produc mai ales castrații, dar tot ele, alături de ovicaprine aduc pentru alimentația oamenilor laptele și produsele sale, acoperind o bună parte din proteinele, grăsimile și, în măsură mică, glucidele necesare societății umane. Evident că și agricultura își are importanța ei în alimentație, ea aducând mai ales glucidele, concomitent cu o parte din proteine și oarecum cu grăsimi, prin unele specii de plante.

O altă ocupație, după cum ne-o arată frecvențele speciilor sălbatice, era vânătoarea (care cu mici excepții, pentru cultura Cucuteni, când procentual sălbăticiunile erau în cadrul materialelor arheozoologice mai bogate, uneori întrecând chiar frecvența mamiferelor domestice) ea având un caracter net secundar în raport de creșterea animalelor, aceasta din urmă fiind de altfel destul de strâns corelată cu agricultura.

Trebuie să menționăm că există și o altă fațetă a economiei animaliere, care de obicei rămâne ascunsă la prima vedere, și anume: după sacrificare și/sau doborâre toate speciile, pe lângă faptul că ele contribuie la asigurarea unor necesități alimentare au și alte foloase rezultate prin alte părți ale corpului animalelor și anume: partea carnificată a coarnelor de la cavicomne – rămânând, pentru arheologul și arheozoologul de azi, doar axul osos al lor – dar și de coarnele tari ale cervideelor (ca grupare, în sens larg) – oase ca atare și dinți, valve de scoici și cochilii de la gastropode, unele formațiuni moi ca piele și blană, stomac și intestine de la mamifere, tendoane, vezică urinară ș.a. care dispar însă în timp după folosirea lor, fiind putrescibile. Toate acestea, ca atare, sau prin prelucrare, vor reprezenta material de lucru pentru a se transforma în diverse artefacte, foarte necesare în economia societății umane, mai ales înainte de a se ajunge la civilizațiile ce foloseau acum din plin metalele.

Rămâne ca, la urmă, să amintim cam care era ambientul din jurul stațiunii în Cucutenianul AB, considerând cele rezultate cu privire la resturile speciilor ce au existat atunci în zonă și care au venit în contact cu omul, dar totodată ce se știe în prezent referitor la clima de atunci. Cucutenianul AB s-a derulat cam către sfârșitul optimului climatic post glaciatic, care a făcut ca clima să fie mai blândă ca actualmente și totodată ceva mai umedă. Așa cum arată și speciile stenoece găsite, în această zonă de mai joasă altitudine mai exista atunci cerbul și, de asemenea, mistrețul, alături de

jder, toate acestea fiind stenoece, trăind într-un mediu cu totul păduros. Altitudinea de cel mult 250 m. ne conduce la a spune că pădurile de foioase de atunci aparțineau stejărișurilor, deci asociației *Quercetum mixtum*, tipică pentru atunci cât și actualmente, dar, din păcate, astăzi pădurile au fost în foarte mare măsură defrișate și în locul lor au apărut culturi agricole și pășuni secundare, ce au făcut ca cerbul să se retragă spre munte, iar mistrețul să devină cu totul rar în zonă. Pădurea aducea cu ea și un regim pluviometric mai ridicat, iar clima nu avea oscilații anuale considerabile ca astăzi. De asemenea, omul avea la dispoziție lemnul, foarte necesar unei civilizații oarecum deja înaintată.

Tabelul I. Frecvența speciilor de mamifere

Specia	Fragmente		Indivizi	
	Nr abs	%	Nr abs	%
<i>Bos taurus</i>	185	56,75	17	39,54
<i>Ovicaprinae</i>	66	20,24	8	18,60
<i>Sus scrofa domesticus</i>	43	13,19	5	11,63
<i>Canis familiaris</i>	6	1,84	2	4,65
<i>Equus caballus</i>	2	0,62	1	2,32
Carnivor mic (<i>Martes?</i>)	1	0,30	1	2,32
<i>Vulpes vulpes</i>	1	0,30	1	2,32
<i>Sus scrofa ferus</i>	9	2,77	3	6,97
<i>Cervus elaphus</i>	11	3,37	4	9,30
<i>Bos primigenius</i>	2	0,62	1	2,32
Total	326		43	

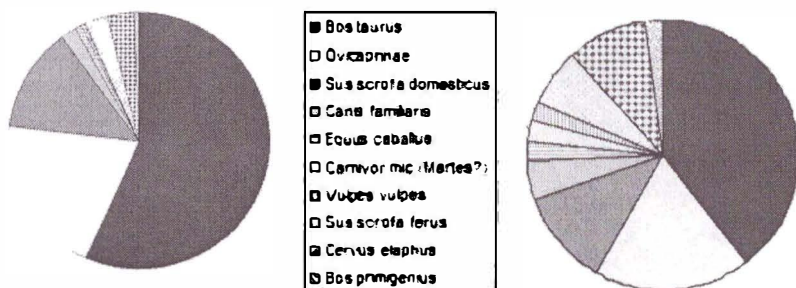

Diagrama frecvenței speciilor de mamifere pe fragmente și indivizi

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Tabel II. Frecvența resturilor pe grupe economice

Gruparea	Fragmente		Indivizi	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
Mamifere domestice	300	92,02	33	76,74
Equus caballus	2	0,61	1	2,33
Mamifere sălbatice	24	7,37	9	20,93
Total	326		43	

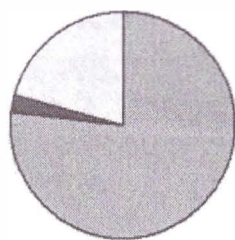
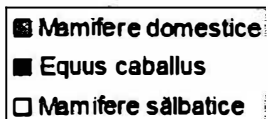
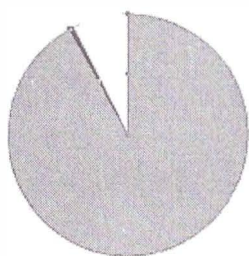

Diagrama frecvenței resturilor pe grupe economice: fragmente și indivizi

Tabele cu măsurători (în mm)

Tabel 1

Specia <i>Bos taurus</i> (taurine)				
Segment osos	Dimensiuni	Nr	Var	M
Corn	Circumferință bază	2	(175); (175)	-
	Diametru mare bază	2	(52); (53)	-
	Diametru mic bază	2	43; (45)	-
Craniu neural	Lărgime intercornală	1	(185)	-
	Lărgime minimă front.	1	152	-
	Înălțime maximă post. Ba.-Acr	1	(135)	-
Dinți superiori	Lărgime M ³	2	31; 33	-
Dinți inferiori	Lărgime M ₃	4	35-38	36,75
Omoplat	Lungime maximă	1	330	
	Lungime cap articular	2	63; 85	
	Lungime suprafață articulară	2	58; 74	
	Lărgime suprafață articulară	2	50; 61	
	Lărgime minimă gât	2	55; 72	
Radius	Lărgime epifiză superioară	1	87	
	Lărgime supr. articulară sup.	1	80	
Cubitus	Lărgime supr. radială	2	47; 57	
Coxal	Diametrul acetabular	5	62-74	67,52
Tibie	Lărgime epifiză inferioară	1	70	
	Lărgime supr. articulară infer.	1	60	
Astragal	Lungime maximă	7	(63)-73	68,85
	Lărgime troch. inferioară	6	38-48	43,00
Calcaneu	Lungime maximă	2	137; 147	
	Lărgime maximă	2	43; 52	
Centrotars	Lărgime maximă	2	63; 63	
Metacarp	Lărgime epifiză superioară	1	(62)	
Metatars	Lărgime epifiză superioară	5	50-58	52,80
	Lărgime epifiză inferioară	2	58; 68	
Falanga I	Lungime maximă	5	69-78	73,40
	Lărgime epifiză superioară	5	34-38	35,60
	Lărgime minimă diafiză	5	24-32	29,20
	Indice gracilitate	5	33,33 - 43,83	
Falanga II	Lungime maximă	7	42-55	47,42
	Lărgime epifiză superioară	7	27-35	31,57
Falanga III	Lungime maximă	1	77	
	Lungime față plantară	1	74	
	Lărgime față plantară	1	28	
	Lărgime suprafață articulară	1	26	

Tabel 2

Speciile: <i>Ovicaprinae</i>				
O= <i>Ovis</i> ; C= <i>Capra</i>				
Segment osos	Dimensiuni	Nr	Var	M
Maxilar inferior	Lungime dinți jugali	1	51	
	Lungime M ₃	2	24; 24	
Axis	Lungime maximă	1	(68)	
	Lărgime maximă	1	50	
	Lărgime apofiză odontoidă	1	25	
	O			
Omoplat	Lungime cap articular	3	(31)-36	34,50
	Lungime suprafață articulară	3	25-27	26,33
	Lărgime suprafață articulară	3	22-22	22,00
	Lărgime minimă gât	2	23,23	
Humerus	O			
	Lărgime epifiză inferioară	1	37	
	Lărgime suprafață artic. inf.	1	35	
Femur	O			
	Lărgime epifiză inferioară	1	37	
Tibie	C			
	Lărgime epifiză inferioară	1	28	
	Lărgime suprafață artic. inf.	1	26	
Falanga I	O			
	Lungime maximă	1	43	
	Lărgime epifiză superioară	1	16	
	Lărgime minimă diafiză	1	10	
	Indice gracilitate	1	23,25	

Tabel 3

Specia: <i>Sus scrofa domesticus</i>			
Segment osos	Dimensiuni	Nr	Var
Maxilar inferior	Lungimea simfizei	1	67
Omoplat	Lungime cap articular	2	(39); (43)
	Lungime suprafață articulară	2	30; 38
	Lărgime suprafață articulară	1	27
	Lărgime minimă gât	2	25; 28
Humerus	Lărgime epifiză inferioară	2	38; 43
	Lărgime suprafață artic. inf.	2	29; 34
Radius	Lărgime epifiză superioară	1	28
Cubitus	Lărgime suprafață radială	2	22; 26
Coxal	Diametrul acetabular	2	31; 32

Tabel 4

<i>Specia Cervus elaphus</i>			
Segment osos	Dimensiuni	Nr	Var
Radius	Lărgime epifiză inferioară	1	68
	Lărgime supr. articulară inf.	1	65
	Diametru epifiză inferioară	1	47
Astragal	Lungime maximă	1	62
	Lărgime troch. inf.	1	38
Falanga I	Lungime maximă	1	70
	Lărgime epifiză superioară	1	26
	Diametru antero-posterior	1	34
	Lărgime minimă diafiză	1	20
	Indice gracilitate	1	28,57